

آشنایی با یکی از ساز و کارهای نوین مبارزه با مواد مخدر:

حمل و تحویل بر نظارت

مهرداد رایجیان اصلی*

(۸۴/۲/۲۱)

چکیده: این مقاله به معرفی یکی از روش‌های نوین و پیشرفته مبارزه با مواد مخدر به نام «حمل و تحویل زیر نظارت» می‌پردازد. روش یاد شده پیش از آنکه در سطح بین‌المللی به منزله یکی از ساز و کارهای اثرگذار برای مبارزه با قاچاق سازمان یافته مواد مخدر شناسانده شود، در پاره‌ای کشورها تجربه شده بود. ولی، امروزه در آغاز هزاره سوم، بسیاری از کشورها با توجه به پیامدهای موفقیت بار این روش از آن بهره‌گیری کرده‌اند؛ هم‌چنان که در چند سال گذشته دست‌اندرکاران عدالت کیفی ایران نیز برای واپس کردن آن به نظام داخلی از خود گرایش‌هایی نشان داده‌اند.

واژگان کلیدی: حمل و تحویل زیر نظارت - حمل و تحویل زیر نظارت مرزی، حمل و تحویل

زیر نظارت برون مرزی - مواد مخدر - قاچاق مواد مخدر - معامله صوری.

درآمد

ایران از نظر جغرافیای سیاسی یکی از کشورهای است که همواره آماج ورود و عبور محموله‌های مواد مخدر بوده است. همسایگی ایران با یکی از بزرگ‌ترین کشورهای تولید کننده مواد مخدر - افغانستان - و نیز موقعیت خاص ایران به عنوان پل ارتباطی میان شرق و غرب بر اهمیت این مسأله افزوده است. اگر چه دولت جمهوری اسلامی ایران از گذشته تا کنون سیاست‌ها و روش‌های گوناگون و متعددی را برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر - به منزله یکی از مؤلفه‌های پدیده پیچیده مواد مخدر - بکار گرفته است، گستردگی و پیچیدگی یا همان سازمان‌یافتگی جنایی پدیده قاچاق شیوه‌های پیشرفته‌تری را برای کارآمد ساختن این مبارزه می‌طلبد. در این میان، «حمل و تحویل زیر نظارت» یکی از شگردهای پلیسی (انتظامی) است که برپایه آن، دست‌اندر کاران مبارزه با مواد مخدر با وجود آگاهی از ورود محموله‌های قاچاق به کشور یا عبور آن از کشور بی آنکه به دستگیری عاملان قاچاق و ضبط و توقیف محموله اقدام کنند، آن را برای شناسایی گردانندگان کلیدی و سازمان‌های اصلی پوشش‌دهنده قاچاق مواد مخدر زیر نظر و پیگیری و مراقبت قرار می‌دهند. نو بودن و پیشرفتگی این روش و نیز پیچیدگی اجزای آن، ضرورت آشنایی با پایه‌های نظری و اصولاً چرایی پیدایش و چگونگی تحول و گسترش آن را - بویژه از دیدگاه سیاست جنایی و برای دست‌اندر کاران مبارزه با مواد مخدر - بیش از پیش می‌نمایاند؛ موضوعی که پایه اصلی این مقاله قرار گرفته است. بدین‌سان، آشنایی با شگردها و فنون اجرایی - پلیسی (انتظامی) این روش موضوعی جداگانه است که طرح آن را به جا یا زمان دیگری باید موکول کرد.

پایه‌های نظری روش حمل و تحویل زیر نظارت مواد مخدر

۱-۱- تبیین مفاهیم بنیادی: تعریف، هدف، امتیازها و کاستی‌های روش

۱-۱-۱- تعریف

روش حمل و تحویل زیر نظارت یکی از راه‌ها و تدابیری است که دولت‌ها از رهگذر آن در مبارزه با قاچاق غیرقانونی مواد مخدر با یکدیگر همکاری می‌کنند. این روش زمانی بکار می‌رود که یک محموله قاچاق مواد مخدر که به طور معمول در میان کالاهای دیگر پنهان و جاسازی می‌شود، کشف گردد و شرایط به گونه‌ای باشد

که امکان زیر کنترل و نظارت قرار دادن آن محموله تا مقصد نهایی وجود داشته باشد.

چنانچه مقصد نهایی آن محموله در قلمرو مرزهای کشوری باشد که محموله در آنجا کشف شده است، «روش حمل و تحویل زیر نظارت درون مرزی» نامیده می شود. اگر مقصد مورد نظر، کشوری غیر از محل کشف محموله باشد به آن «روش حمل و تحویل زیر نظارت برون مرزی» گفته می شود. سرانجام، اگر شرایط و اوضاع و احوالی کشف و پنهان سازی به گونه ای باشد که بتوان تمام یا بیش تر مواد مخدر را پیش از اجازه ادامه مسیر محموله، با مواد دیگری که اصولاً باید «بی ضرر» باشند، جابه جا و جایگزین کرد، در این صورت «حمل و تحویل زیر نظارت پاک» خوانده می شود.

بدین ترتیب می توان روش حمل و تحویل زیر نظارت را چنین تعریف کرد: «اجازه عبور به محموله های مواد مخدر و روان گردان یا موادی که به جای آنها جایگزین یا با آنها جابه جا شده، از میان یا به داخل قلمرو یک یا چند کشور، با اطلاع و زیر نظارت پیوسته و پنهانی مقام های صالح آن کشور یا کشورها، بر پایه توافقات یا ترتیبات نخستین در هر مورد مستقل، به مقصد نهایی مورد نظر قاچاقچیان یا سازمان دهندگان قاچاق، به منظور شناسایی و دستیابی به عاملان اصلی و سازمان دهندگان قاچاق مواد مخدر».

۱-۱-۲- هدف روش حمل و تحویل زیر نظارت

با توجه به تعریف روش حمل و تحویل زیر نظارت می توان هدف اصلی این روش را شناسایی و بازداشت عاملان اصلی و کلیدی یا سازمان دهندگان قاچاق مواد مخدر برشمرد.

در راستای این هدف، فرض بر این است که به جای کشف و ضبط صرف مقادیر ناچیزی از مواد مخدر و دستگیری عوامل خرده پا و کوچک که تنها واسطه یا حامل محموله اند، در صورت اجرای موفقیت بار روش حمل و تحویل زیر نظارت ضمن دستیابی به سازمان دهندگان و عوامل اصلی قاچاق مقادیر قابل توجهی از مواد مخدر کشف و ضبط شود. به سخن دیگر، می توان گفت که بدون بهره گیری از روش حمل و تحویل زیر نظارت تلاش های مأموران و ضابطان انتظامی و اجرایی در چارچوب

کشف محموله‌های مواد مخدر، تنها به ضبط و توقیف کالاهای کشف شده می‌انجامد و کسانی که مسؤول اصلی قاچاق محموله‌های مواد مخدراند شناسایی نمی‌شوند و تنها مقادیر کمی از مواد مخدر را از دست می‌دهند.

۱-۳- کاستی‌های روش حمل و تحویل زیر نظارت

در اجرای روش حمل و تحویل زیر نظارت مشکلات هنگامی بروز می‌کند که مقررات و اصول اساسی صلاحیت‌های داخلی در برخی کشورها موانعی بر سر راه اجرای این روش قرار دهند. از جمله، زمانی که مقررات حقوق داخلی یک کشور بازداشت مظنونان و متهمان را بی‌درنگ پس از کشف محموله مقرر دارد.

هم‌چنین است هنگامی که قوانین کیفری یک کشور از انعطاف زیادی برخوردار باشد. قطعیت و حتمیت عاملان اصلی قاچاق را نیز از دیگر مشکلات موجود بر سر راه روش حمل و تحویل زیر نظارت باید برشمرد.

از سوی دیگر، هزینه‌های اجرایی زیاد و در اختیار نداشتن مأموران و نیروهای آموزش دیده و باتجربه نیز از جمله موانع بهره‌گیری از این روش در پاره‌ای کشورها به شمار می‌رود.

۱-۲- گونه‌های روش حمل و تحویل زیر نظارت

از جمله موقعیت‌هایی که می‌توان در آنها از روش حمل و تحویل زیر نظارت بهره‌گیری کرد زمانی است که مأموران گمرکی، مواد مخدری را که به طور معمول در کالاهای دیگر پنهان و جاسازی شده و هیچ حامل‌یسا واسطه‌ای آن را همراهی نکرده، کشف کنند. مواد مخدر حمل شده در محموله‌های ترابری، چمدان‌های بدون همراه، وسایل نقلیه بدون همراه و بسته‌های پستی از این جمله‌اند، هر چند حمل و نقل زیر نظارت محموله‌هایی که یک حامل آن را همراهی می‌کند نیز مقوله دیگری است.

۱-۲-۱- حمل و تحویل زیر نظارت مواد مخدر کشف شده در محموله‌های ترابری آنچه در اجرای موفق این روش در محموله‌های ترابری بسیار اهمیت دارد، مسأله «امنیت اطلاعات» است. تبلیغات نابهنگام و بی‌موقع کشف یک محموله مواد مخدر، می‌تواند همه اقدامات انجام شده در زمینه حمل و تحویل زیر نظارت را بی‌اثر سازد. از سوی دیگر، امنیت مواد مخدر کشف شده نیز بسیار اهمیت دارد. زیرا قاچاقچیان ممکن است ربودن مواد مخدر کشف شده پیش از حمل و تحویل آن به مقصد را طرح‌ریزی کنند. از این رو، مأموران انتظامی و گمرکی همواره باید برای جلوگیری از این موضوع و ارائه واکنش مناسب نسبت به طرح چنین نقشه‌هایی آماده باشند.

از نکات دیگری که در این روش باید به آن توجه داشت این است که جابه‌جا یا و جایگزین کردن مواد دیگر به جای مواد مخدر و بسته‌بندی دوباره محموله‌ها باید در یک محیط امن گمرکی انجام شود و هرگونه دلیل و مدرک محکمه‌پسند مانند اثر انگشت را باید با همه دقت حفظ و نگهداری کرد. موادی که با مواد مخدر جایگزین می‌شوند باید از نوع بی‌ضرر باشند و در بسته‌بندی دوباره محموله باید به گونه‌ای عمل کرد که محموله به ظاهر سالم و دست نخورده به نظر برسد.

مدارک و اسناد ورود محموله را باید برای اثبات ارتباط اشخاصی که در مبادله آن محموله دخالت داشته‌اند به دقت بررسی کرد و به سوابق آنها نیز توجه کرد. همچنین، برای اثبات هویت متصرفان محل‌های نگهداری محموله‌ها و شناسایی شریکان و همدستان آنها باید به آدرس گیرنده (دریافت کننده) محموله توجه کرد.

حمل نهایی محموله به مقصد باید در چارچوب یک همکاری قوی که به طور طبیعی به تحویل آن بینجامد انجام شود. بر این پایه ممکن است مأمور انتظامی خود را به عنوان کمک راننده معرفی کرده و با وسیله نقلیه حامل محموله که یک یا چند وسیله نقلیه دیگر آن را همراهی می‌کنند مسافرت کند. در طول این مدت، مکان‌های گیرنده محموله همواره باید زیر نظر باشند و در زمان تحویل محموله باید در عکس‌برداری یا شیوه‌های مناسب دیگر، برای اثبات هویت اشخاص بسیار دقت و مراقبت کرد. نظارت محموله با تحویل آن در مقصد پایان نمی‌یابد. انتخاب لحظه درست برای ورود آشکار و جست‌وجو و تحقیق محل‌های نگهداری محموله بسیار مهم و سرنوشت‌ساز است. در مواردی که جابه‌جایی و جایگزینی مواد مخدر به جهاتی مانند ماهیت اختفا و یا اندازه محموله ناممکن باشد، باید اجرای ضبط و توقیف آشکار

را به خطر از دست دادن کنترل و نظارت محموله ترجیح داد. در این صورت حتی اگر لازم باشد باید به ضبط محموله در یک مرحله نابهنگام و پیش از موعد مبادرت ورزید.

۱-۲-۲- حمل و نقل زیر نظارت محموله‌های پستی

سازماندهی حمل زیر نظارت زمانی که مواد مخدر در جریان پست کشف می‌شوند، با وضعیت حمل زیر نظارت محموله‌های ترابری یکسان است، با این تفاوت که در روش پستی، امنیت اطلاعات و جابه‌جایی و جایگزینی مواد مخدر به طور معمول آسان‌تر است. در این روش نیز مهم است که محموله پس از بسته‌بندی دوباره به ظاهر نخستین و اصلی خود برگردانده شود. اجرای حمل و تحویل زیر نظارت محموله‌های پستی به همکاری مقامات اداره پست بسیار بستگی دارد.

وانگهی، سرعت در انجام بررسی سوابق و برقراری نظارت و مراقبت نیز بسیار اهمیت دارد، زیرا بیش‌تر قاچاقچیان که از روش پستی استفاده می‌کنند، هرگونه تأخیر بیش از اندازه تحویل بسته را یک نشانه خطر و هشدار شمرده و توجیهی برای امتناع از دریافت محموله پستی تلقی می‌کنند و به این ترتیب، مقامات پستی را با یک محموله ضبط شده بدون صاحب تنها می‌گذارند.

در قاچاق پستی به طور معمول آدرس درج شده روی بسته، با نام واقعی متصرف مکان‌های دریافت محموله اختلاف دارد تا قاچاقچی یا گیرنده راهی برای امتناع از دریافت محموله داشته باشد.

در روش پستی، انتخاب لحظه درست برای ورود آشکار و تجسس و تحقیق مکان‌های تحویل محموله بسیار دشوار است. شگردی که، به طور معمول، قاچاقچیان در این مرحله برمی‌گزینند، ترک و رها کردن بسته باز نشده، دست کم برای چند ساعت پس از تحویل آن است تا از این رهگذر از هرگونه پیگیری و تحقیقی که ممکن است پیامد تحویل محموله باشد، آگاه و مطمئن شوند.

۱-۲-۳- حمل و تحویل زیر نظارت برون مرزی محموله‌های بدون همراه

در اجرای روش حمل و تحویل زیر نظارت محموله‌ای که همراهی ندارد باید به موارد زیر توجه داشت:

- نخست - مقررات قانونی همه کشورهای که به نوعی درگیر مسأله‌اند؛
- دوم - زمان کافی برای ایجاد یک توافق کامل و طرح و برنامه پذیرفتنی در زمینه اقدام به حمل زیر نظارت میان مقام‌های صالح کشورهای درگیر در مسأله؛
- سوم - امکان پذیر بودن نظارت پیوسته و پنهانی بر محموله در طول مسیر؛
- چهارم - میزان دسترسی به وسایل ارتباطی برای تماس به موقع مقام‌های مربوط در جریان عملیات.

افزون بر اینها، به دلیل موانعی که در زمان کشف محموله‌های بدون همراه وجود دارد، لازم است تا به منظور تنظیم برنامه‌هایی برای رویدادهای پیش‌بینی نشده، میان همه کشورهایی که موقعیت آنها در مسیرهای ترابری بین‌المللی، باعث درگیری آنها در چنین عملیاتی می‌شود، گفت‌وگو و تبادل نظر مقدماتی وجود داشته باشد.

۱-۲-۴- حمل و تحویل زیر نظارت محموله‌های همراه مسافران

از آنجا که ممکن است مواد مخدر در بارهای مسافران هوایی کشف شود می‌توان گونه دیگری از روش حمل و تحویل زیر نظارت را بکار گرفت. اگر مأمور گمرک در فرودگاه‌های بین‌المللی نسبت به ترانزیت مسافران از کشورهای پرخطر (مانند افغانستان) و ارسای بارهای آنان را معمول دارند، در این صورت می‌توان به کشف مواد مخدر امیدوار بود. مهارت مأموران گمرکی در شناسایی چمدان‌هایی که در آنها مواد مخدر جاسازی شده، از رهگذر واریسی فیزیکی (مانند لمس یا وزن کردن) می‌تواند در کشف مواد مخدر راهگشا باشد. هم‌چنین، بکارگیری سگ‌های آموزش دیده برای کشف مواد مخدر در محل انتقال و بارگیری محموله‌ها نیز می‌تواند کارآمد باشد. بررسی پنهانی رسید شماره برجسب چمدان‌ها که به بلیت مسافران الصاق می‌شوند در زمان ارائه بلیت به ترانزیت فرودگاه و پیش از ادامه سفر آنها نیز می‌تواند نقش فراوانی در کشف داشته باشد.

تصمیم مقام‌ها و مأموران کشف محموله برای ضبط مواد مخدر، بازداشت حامل یا تلاش برای ترتیب دادن یک حمل و تحویل زیر نظارت برون‌مرزی در محموله‌های هوایی به عوامل زیر بستگی دارد:

نخست - مقررات قانونی کشور محل کشف و کشور مقصد؛

دوم - زمان کافی برای ایجاد یک توافق کامل و برنامه پذیرفتنی میان مقام‌های کشور محل کشف و کشور مقصد؛

سوم - میزان امنیتی که در زمان ترانزیت چمدان تضمین می‌شود؛

چهارم - توانایی مقام‌های کشور مقصد به تدارک یک عملیات مناسب و معقول برای شناسایی و کشف عاملان اصلی قاچاق.

۲- روش حمل و تحویل زیر نظارت در سطح جهانی

با توجه به قلمرو گسترده قاچاق سازمان یافته مواد مخدر، سازمان ملل متحد به گونه‌ای فزاینده از دهه ۱۹۸۰ برای بکارگیری روش حمل و تحویل زیر نظارت در مبارزه با قاچاق مواد مخدر تلاش کرده است.

۲-۱- حمل و تحویل زیر نظارت در نشست‌های شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل

در نهمصدویستمین نشست شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل در ۸ فوریه ۱۹۸۲، کمیسیون مواد مخدر به این نتیجه رسید که بخش مواد مخدر این سازمان باید از دولت‌ها و مقام‌های صالح بین‌المللی بخواهد تا جزئیاتی از هر اقدام قانونی یا اقدام‌های دیگری که در زمینه نتایج بکارگیری روش حمل زیر نظارت انجام داده‌اند تهیه کنند. هم‌چنین، از دولت‌ها و دیگر مقام‌های مربوط خواسته شد تا خوبی‌ها و کاستی‌های چنین تدبیرهایی را بیان کنند. بخش مواد مخدر، افزون بر این، موظف شد تا پاسخ‌های دریافتی از دولت‌های عضو و مقام‌های مربوط را برای ارائه به نشست بعدی کمیسیون به شکل مناسبی تهیه و تنظیم کند.

یک سال بعد، یعنی در ۸ فوریه ۱۹۸۳، در نهمصدویست و چهارمین نشست شورا، کمیسیون مواد مخدر از دبیر کل درخواست کرد تا برای تهیه و تخصیص یک سند جامع حاوی ابزارهای اجرایی مبتنی بر قوانین داخلی مواد مخدر در مورد روش حمل

و تحویل زیر نظارت با سازمان اینترپول و شورای همکاری گمرک همکاری کند. در این نشست تأکید شد که بهره‌گیری از این تدبیر در مبارزه با قاچاق مواد مخدر، بیش‌تر در کشورهای اجراپذیر است که نظام حقوقی داخلی آنها، بکارگیری آن را امکان‌پذیر می‌سازد. هم‌چنین، از بخش مواد مخدر درخواست شد تا برپایه اطلاعات به دست آمده از تجربیات دولت‌های عضو در مورد ارزش این روش، گزارشی در نشست بعدی به کمیسیون ارائه کند تا کمیسیون بتواند در صورت موجه تشخیص دادن روش حمل و تحویل زیر نظارت درباره آن اظهار نظر کند.

۲-۲- حمل و تحویل زیر نظارت در اعلامیهٔ بخش مواد مخدر سازمان ملل متحد
بخش مواد مخدر سازمان ملل در «اعلامیه کنفرانس بین‌المللی استعمال و قاچاق مواد مخدر و طرح کلی چندجانبه جامع اقدام‌های بعدی کنترل استعمال مواد مخدر»، در سال ۱۹۸۷ بهره‌گیری از روش حمل و تحویل زیر نظارت را از جمله هدف‌های خویش برشمرد.

در نخستین بند، زیر «هدف ۱۸» با عنوان «بهره‌گیری گسترده از روش حمل و تحویل زیر نظارت»، این روش یکی از ابزارهای اجرایی قانونی در شناسایی و خنثی‌سازی عاملان و سازمان‌دهندگان اصلی قاچاق بین‌المللی مواد مخدر شناخته شده است. این بند روش حمل و تحویل زیر نظارت را «اجازه حمل مواد مخدر پیش از کشف و برای ادامه مسیر، زیر نظارت پیوسته و پنهانی مأموران اجرایی، به مقصد نهایی مورد نظر قاچاقچیان» تعریف می‌کند.

در ادامه این بند پاره‌ای از مشکلاتی که بکارگیری این روش ممکن است به همراه داشته باشد، نام برده شده است، از جمله زمانی که قوانین داخلی کشور مربوط، بازداشت مظنون قاچاق را بی‌درنگ پس از کشف محموله مقرر می‌دارد؛ هم‌چنین است، هنگامی که قوانین داخلی از انعطاف زیادی نسبت به قاچاقچیان مواد مخدر برخوردار بوده یا مجازات‌های سبکی برای آنها پیش‌بینی کرده‌اند.

سرانجام، هزینه‌های اجرایی بالا و در اختیار نداشتن مأموران آموزش دیده و مجرب، از دیگر موانع بکارگیری مناسب از روش حمل و تحویل زیر نظارت در این اعلامیه شمرده شده است.

در بند دوم، بر لزوم اصلاح قوانین داخلی در خصوص بهره‌گیری از روش حمل و تحویل زیر نظارت پس از انجام توافقات دو جانبه قبلی، در صورت پیش‌بینی اصلاحاتی در قانون اساسی کشور مربوط تأکید شده است. در ادامه این بند آمده است که قانون‌گذار و مقام‌های صالح کشورها می‌توانند در جهت تجویز بکارگیری مناسب از روش حمل و تحویلی زیر نظارت و با هدف شناسایی و تحویل افراد، شرکت‌ها یا سازمان‌های درگیر در حمل، ترابری، اخفا یا دریافت محموله‌های قاچاق مواد مخدر به چنگال عدالت تدبیرهای لازم را بکار بندند.

«هدف ۱۸» از اعلامیه ۱۹۸۷، راهکارها و رهنمودهایی در سطح منطقه‌ای و جهانی را دربردارد. از جمله برای تضمین هماهنگ‌سازی کارآمد روش حمل زیر نظارت در سطح داخلی و بین‌المللی، به دولت‌ها اختیار داده شده که در صورت مناسب دانستن این روش، نیرو یا نیروهایی را به عنوان مسئول و متصدی چنین هماهنگ‌سازی اختصاص دهند.

هم‌چنین، به بخش مواد مخدر سازمان ملل نیز اجازه داده شده تا با همکاری «صندوق کنترل استعمال مواد مخدر سازمان ملل» و در همکاری نزدیک با اینترپول، به منظور تهیه و تدوین راهبردها و آموزش نظارت، کنترل و همکاری در زمینه حمل و تحویل زیر نظارت دوره‌های آموزشی منطقه‌ای را برای مأموران اجرایی و قضایی ترتیب دهد.

۲-۳- کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان

سازمان ملل یک سال پس از اعلامیه ۱۹۸۷، «کنوانسیون مبارزه با قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان» را به تصویب رساند. مواد ۱ و ۱۱ این کنوانسیون را باید نخستین متن بین‌المللی به شمار آورد که به بهره‌گیری از روش حمل و تحویل زیر نظارت تصریح کرده است. این در حالی بود که سندهای پیشین - یعنی کنوانسیون واحد مواد مخدر مصوب ۱۹۶۱ و کنوانسیون مربوط به مواد مخدر و روان‌گردان ۱۹۷۱ - با جرم انگاشتن فعالیت‌هایی شامل کشت، تولید، ساخت، توزیع و فروش مواد مخدر به منزله قاچاق، تنها بر ضبط و مصادره مواد مخدر تأکید می‌کردند.

تعریف روش حمل و تحویل زیر نظارت در بند چ ماده ۱ در کنوانسیون ۱۹۸۸ چنین است:

«... اجازه عبور به محموله‌های مواد مخدر و روان‌گردان و موادی که در جدول‌های I و II پیوست این کنوانسیون اشاره شده یا موادی که به جای آن‌ها جایگزین شده، از میان یا به داخل قلمرو یک یا چند کشور با اطلاع و زیر نظارت مقام‌های صالح، برای کشف اشخاصی که در ارتکاب جرم‌های مرتبط با بند (۳) از پاراگراف یک این کنوانسیون دخالت داشته‌اند.»

روش حمل و تحویل زیر نظارت در این کنوانسیون به ماهیت خروج یا عبور از میان قلمرو یک یا چند کشور - شامل قلمرو خشکی، آبی و هوایی - مربوط می‌شود. این تعریف عبور از مرزهای آبی و هوایی را نیز دربر می‌گیرد.

بدیهی‌ترین جاذبه راهبردی کنوانسیون ۱۹۸۸ این است که به جای تعقیب و برخورد با واسطه‌ها و حاملان - یا به اصطلاح «خرد پاهای» - شناسایی، پیگرد و بازداشت عاملان و سازمان‌دهندگان اصلی قاچاق را امکان‌پذیر می‌سازد. این راهبرد در جهت هدف کلی مبارزه با قاچاق مواد مخدر - یعنی اخلال در امور سازمان‌های مجرمانه فراملی - بسیار نقش دارد.

در بند نخست ماده ۱۱ کنوانسیون، زیر عنوان حمل و تحویل زیر نظارت چنین آمده است: «اگر اصول بنیادی نظام‌های حقوقی داخلی اجازه دهد، دولت‌ها باید در جهت بهره‌گیری مناسب از روش حمل زیر نظارت اقدام‌های لازم را در محدوده امکاناتشان بکار بندند. این اقدام‌ها بر پایه توافقات یا ترتیبات دو جانبه مورد تراضی، به منظور تعیین هویت اشخاصی که جرم‌های درج شده در ماده (۳) را مرتکب می‌شوند ... و بکارگیری واکنش مناسب نسبت به آنها انجام می‌شود.»

بخش نخست این پاراگراف به روش «مناسب بودن یا موقعیت داشتن پیگرد کیفی» اشاره دارد. بدین ترتیب، با توجه به سیاق بودن عبارات یاد شده در این بخش می‌توان گفت در کشورهایی که برعکس، از روش قانونی بودن پیگرد پیروی می‌کنند، اعمال روش حمل و تحویل زیر نظارت امکان‌پذیر نخواهد بود.

در بحث‌های انجام شده درباره این پاراگراف تأکید شد که عبارت آغاز پاراگراف (اگر اصول بنیادی نظام‌های حقوقی داخلی اجازه دهد ...) را نمی‌توان این گونه تفسیر کرد که اجرای عملیات حمل و تحویل زیر نظارت نیازمند مقررات صریح

داخلی است. هم چنین، در تفسیر عبارت «در محدوده امکانات‌شان» چنین گفته شد که منظور از این عبارت آن است که هر عضوی که خود را به دلایلی چون مشکلات فنی، پلیسی یا گمرکی، از اعمال روش حمل و تحویل زیر نظارت ناتوان بیابد بتواند از تحمل مسؤلیت‌های این روش و پذیرش آن شانه خالی کند، ولی این به آن معنا نخواهد بود که دولت‌های عضو از انجام اقدام‌های لازم برای بهره‌گیری مناسب از این روش در سطح داخلی خودداری کنند.

بر همین پایه، نماینده مکزیک نیز تأکید کرد که اگر نظام قانون‌گذاری ملی، مانعی برای بکارگیری روش حمل و تحویل زیر نظارت ایجاد نکرده باشد، و نیز زمانی که وسایل و ابزارهای فنی برای بهره‌گیری از آن فراهم باشد مشکلی برای بکارگیری این روش وجود نخواهد داشت. ولی، چنانکه سازمان‌ها و تشکیلات پلیسی (انتظامی) مورد نیاز در دسترس نباشد، بهره‌گیری از این روش کارایی لازم را نخواهد داشت.

بخش دیگر این پاراگراف بیان‌کننده آن است که عملیات حمل و تحویل زیر نظارت باید بر پایه توافقات و ترتیباتی باشد که مورد تراضی طرف‌های درگیر در مسأله است. این امر به طور ضمنی بر لزوم مطلع ساختن و کسب رضایت همه طرف‌هایی که محموله قاچاق از میان قلمرو آنان می‌گذرد، دلالت دارد. حتی اگر مسیر محموله به طور غیر منتظره‌ای تغییر یابد، همکاری مقام‌های صالح هر یک از این طرف‌ها بسیار مهم و ضروری خواهد بود.

پاراگراف دوم ذیل ماده ۱۱ در ادامه پیش‌بینی می‌کند: «تصمیم‌هایی که برای بهره‌گیری از روش حمل زیر نظارت بکار گرفته می‌شود باید بر پایه یک مبنای «مورد به مورد» استوار باشد و طرف‌های مربوط در صورت لزوم باید بتوانند ترتیبات مالی و مسائل مربوط به اجرای صلاحیت را در نظر بگیرند. این پاراگراف با توجه به تجربه دولت‌ها در بکارگیری روش حمل و تحویل زیر نظارت پیش‌بینی شده است. پاراگراف یاد شده تأکید می‌کند که هر مورد مربوط به حمل و تحویل زیر نظارت باید به صورت جداگانه و مستقل از سوی طرف‌های درگیر در مسأله بررسی شود. یکی از موضوعاتی که در این پاراگراف مطرح شده «ترتیبات مالی» مربوط به روش حمل و تحویل زیر نظارت است که مسائل گوناگونی هم‌چون هزینه‌های عملیات را دربرمی‌گیرد.

این ترتیبات نه تنها منابعی که برای تدارکات عملیات، مورد نیاز است بلکه نیازهای هر یک از طرف‌ها (برای نمونه درباره گردآوری دلایل و مدارک) را نیز دربردارد. همچنین، ترتیبات مالی آثار و پیامدهای هرگونه مصادره نهایی مواد غیرقانونی را (مانند اقدام‌هایی که برای از میان بردن یا نابودی آنها صورت می‌گیرد) دربرمی‌گیرد.

مسئله دیگری که پاراگراف دوم به آن اشاره می‌کند «اعمال صلاحیت» است، زیرا اجرای روش برنامه‌ریزی شده حمل و تحویل زیر نظارت ممکن است به ارتکاب جرم‌هایی در داخل کشور بینجامد که اگر قاچاق محموله در مراحل نخستین متوقف می‌شد، جرم دیگری روی نمی‌داد. بدین ترتیب، کشوری که چنین جرم یا جرم‌هایی در قلمرو آن رخ شده است از حق صلاحیت قضایی بهره‌مند خواهد بود.

سرانجام، پاراگراف سوم ذیل ماده ۱۱ پیش‌بینی کرده است: «محموله‌های غیرقانونی که بر حمل و تحویل زیر نظارت آنها توافق شده است، با رضایت طرف‌های مربوط ممکن است رهگیری شده و سپس همراه با مواد مخدر یا روان‌گردان دست نخورده و سالم یا موادی که به طور کلی یا جزئی با آنها جایگزین شده، ادامه مسیرشان اجازه داده می‌شود».

مفاد این پاراگراف، بازتاب روشی است که توسط شورای همکاری گمرک (سازمان جهانی گمرک)، بنیان نهاده شده و بر این مفهوم استقرار است که در صورت شکست عملیات، مواد مخدر ناچیزی برای قاچاقچیان باقی مانده یا دراصل هیچ ماده مخدري برای آنها باقی نماند. عبارت «با رضایت طرف‌های مربوط» نیز به رویکرد «مورد به مورد» ناظر است که در بررسی پاراگراف دوم از آن سخن به میان آمد.

۲-۴- توصیه‌های کمیسیون مواد مخدر به منزله اقدامی جهت تدارک برگزاری

نشست ویژه مجمع عمومی برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر

از دیگر تلاش‌های جهانی در زمینه روش حمل و تحویل زیر نظارت می‌توان به توصیه‌های کمیسیون مواد مخدر در دومین نشست خود که در ۱۶ تا ۲۰ مارس ۱۹۹۸ در وین برگزار شد، اشاره کرد. در توصیه‌های این کمیسیون زیر عنوان «تدابیری برای گسترش همکاری‌های قضایی» در مورد روش حمل و تحویل زیر نظارت آمده

است که چنانچه اصول اساسی قابل احترام نظام‌های حقوقی داخلی به دولت‌ها اجازه دهد، آنها باید بررسی کنند که آیا داشتن مجوز قانونی، اجرایی و قضایی برای بهره‌گیری از روش حمل و تحویل زیر نظارت در سطح داخلی و جهانی وابسته به توافقات و ترتیبات میان دولت‌ها، امری مطلوب و مورد خواست آنان است یا خیر؟ افزون بر این، بررسی برقراری توافقات و ترتیبات با دولت‌های دیگر، بویژه دولت‌های همسایه، برای آسان کردن بهره‌گیری از روش حمل و تحویل زیر نظارت و بررسی امکان ایجاد یک مبنای «مورد به مورد» در این زمینه، از دیگر توصیه‌های کمیسیون بود. سرانجام، پیشنهاد شد که دولت‌ها از طریق تبادل تجربه و توانایی‌ها با یکدیگر همکاری کنند و در صورت ایجاد و تقویت توانایی فنی برای عبور محموله‌های مواد مخدر یا مواد بی‌ضرری که بتوان به جای مواد مخدر جایگزین کرد، عرضه این توانایی یا مواد بی‌ضرر را به یکدیگر برای تضمین موفقیت‌بار روش حمل و تحویل زیر نظارت بررسی کنند.

۲-۵- نشست ویژه مجمع عمومی سازمان ملل دربارهٔ مسأله جهانی مواد مخدر

مدتی پس از برگزاری نشست کمیسیون مواد مخدر، مجمع عمومی سازمان ملل از هشتم تا دهم ژوئن ۱۹۹۸ نشست ویژه‌ای را با عنوان «تحویل بزه‌کاران مواد مخدر به عدالت - نیاز به همکاری جهانی» دربارهٔ مسأله جهانی مواد مخدر برگزار کرد. یکی از موارد مطرح شده در این نشست «حمل و تحویل زیر نظارت» بود که به منزله یکی از راه‌های مبارزه با مواد مخدر برای دولت‌ها معرفی شد. در این نشست از روش حمل و تحویل زیر نظارت به منزله شیوه‌ای یاد شده که در آن به جای بازداشت حاملان و واسطه‌های قاچاق و ضبط مواد مخدر، به قاچاقچیان اجازه داده می‌شود تا به سفرشان ادامه دهند و محموله را بدون آگاهی از نظارت مأموران بر حرکات آنها حمل کنند.

هدف این روش نیز دستگیری سازمان‌دهندگان و ضبط مقادیر بیش‌تری مواد مخدر به جای بازداشت ساده یک حامل و ضبط صرف یک محموله شناخته شده است.

هم‌چنین، در این نشست بر ضرورت همکاری مقام‌های صالح کشورها برای حفظ و تداوم نظارت بر محموله‌های قاچاق تأکید شد. مشکلات روش حمل و تحویل زیر

نظارت نیز یکی دیگر از موارد مورد بحث در این نشست بود. در این نشست تصریح شد که مشکلات برای اجرای این روش زمانی آغاز می‌شود که قانون‌گذار یک کشور، ضبط بی‌درنگ مواد مخدر پس از کشف محموله را پیش‌بینی کرده باشد. حتی هنگامی که قوانین داخلی از این جهت مانعی ایجاد نمی‌کند، مشکل هماهنگی کنترل مرزها، پلیس داخلی و گارد ساحلی (در کشورهای ساحلی) برای تضمین و تداوم نظارت هم‌چنان باقی خواهد ماند.

سرانجام، در این نشست «برنامه سازمان ملل در مورد کنترل بین‌المللی مواد مخدر (UNDCP) به منزله مرکزی برای تأمین سیستم‌های کامپیوتری هوشمندی که نیروهای اجرایی و انتظامی به تبادل و بهره‌گیری مشترک از اطلاعات در مورد محموله‌های مشکوک و عملیات مشترک توانمند سازد، معرفی شد.

۳- روش حمل و تحویل زیر نظارت در سطح داخلی

روش حمل و تحویل زیر نظارت را باید یکی از دستاوردهای حقوق بین‌المللی به شمار آورد که از رهگذر فرآیند «حقوق بین‌المللی - حقوق داخلی» به نظام‌های داخلی بسیاری از کشورها وارد شده است که در زیر به برخی از آنها اشاره می‌شود.

۳-۱- حمل و تحویل زیر نظارت در قانون مواد مخدر قرقیزستان

ماده ۲۹ قانون راجع به مواد مخدر روان‌گردان و مواد اولیه در قرقیزستان (مصوب ۲۴ آوریل ۱۹۹۸) به روش حمل و تحویل زیر نظارت اختصاص یافته است. در این ماده آمده است: «مراجع و مقام‌های دولتی مسؤول اقدام‌های تحقیقی - اجرایی به منظور افشا و آشکارسازی خاستگاه و مجاری قاچاق مواد مخدر، روان‌گردان و مواد اولیه می‌توانند از روش حمل و تحویل زیر نظارت بهره‌گیری کنند که عبارت است از اجازه ورود محموله قاچاق به جمهوری قرقیزستان و خروج آن از این جمهوری یا ترانزیت آن از این قلمرو، زیر نظارت اجرایی این مقام‌ها، در هر مورد مستقل که مورد توافق مقام‌های هم‌تای دولت‌های خارجی بوده یا از رهگذر توافقات بین‌المللی جمهوری قرقیزستان تدارک دیده شده باشد».

حمل و تحویل زیر نظارت، هم‌چنین، ممکن است در مورد مواد مخدر، روان‌گردان و مواد اولیه‌ای که در مرزهای جمهوری قرقیزستان حمل و نقل می‌شوند، بکار گرفته شود».

ماده یاد شده را باید الگوی بازنویسی شده از ماده ۱۱ کنوانسیون ۱۹۸۸ و پاراگراف‌های زیر آن دانست. نکته‌های قابل بررسی در این ماده عبارت‌اند از:

یک - هدف روش حمل و تحویل زیر نظارت

به موجب بخش نخست ماده ۲۹، مقام‌های دولتی مسؤول اقدام‌های تحقیقی - اجرایی از روش حمل و تحویل زیر نظارت برای افسا و برملا ساختن خاستگاه و مجاری قاچاق مواد مخدر بهره‌گیری می‌کنند تا از این رهگذر به هدف اصلی این روش که شناسایی و بازداشت عاملان اصلی و سازمان‌دهندگان قاچاق است، جامه عمل ببوشانند.

دو - تعریف روش حمل و تحویل زیر نظارت

در ادامه ماده ۲۹، حمل و تحویل زیر نظارت به منزله روشی برای اجازه ورود محموله به قلمرو جمهوری قرقیزستان، خروج از این قلمرو یا ترانزیت آن از این رهگذر، زیر نظارت و مقام‌های اجرایی مربوط تعریف شده است. هم‌چنین، به موجب قسمت اخیر ماده، حمل و تحویل زیر نظارت به محموله‌های قاچاقی که در مرزهای جمهوری قرقیزستان حمل و نقل می‌شوند نیز گسترش می‌یابد. بدین ترتیب، تعریف روش حمل و تحویل زیر نظارت در ماده ۲۹ هم‌چون تعریف مذکور در کنوانسیون ۱۹۸۸، ناظر بر ماهیت ورود، خروج و ترانزیت یا عبور محموله‌های قاچاق از طریق سرزمین افغانستان است.

اگرچه ماده ۲۹ در خصوص قلمرو هوایی و آبی، افزون بر قلمرو خشکی، تصریحی ندارد، می‌توان از مفهوم گسترده لفظ «قلمرو» در ماده، همه این مصداق‌ها را برداشت کرد. وانگهی، در تفسیری که از ماده ۱۱ کنوانسیون ۱۹۸۸ انجام شده است - و در مباحث پیشین گفته شد - این برداشت تأیید شده است.

سه - لزوم توافقات بین‌المللی بر پایه یک مبنای «مورد به مورد»

ماده ۲۹ همانند کنوانسیون ۱۹۸۸، به این مطلب تصریح می‌کند که هر مورد مربوط به حمل زیر نظارت باید بر پایه یک مبنای «مورد به مورد» استوار باشد و طرف‌های مربوط در صورت لزوم بتوانند ترتیبات لازم (مانند ترتیبات مالی) و مسائل مربوط به اجرای صلاحیت را در نظر بگیرند.

ماده ۳۰ قانون راجع به مواد مخدر قرقیزستان، در کنار روش حمل و تحویل زیر نظارت (ماده ۲۹)، تدبیر دیگری را با عنوان «خرید زیر نظارت (معامله صوری)» برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر پیش‌بینی کرده است. متن ماده ۳۰ به این شرح است: «مأموران مرزی مسؤل اقدام‌های تحقیقی - اجرایی به منظور به دست آوردن دلایل و مدارک اقدام مجرمانه مربوط به قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان و مواد اولیه، می‌توانند به روش خرید زیر نظارت مبادرت ورزند».

در این ماده بدون آنکه تعریفی از روش خرید زیر نظارت به چشم بخورد هدف از این روش به دست آوردن دلایل و مدارک اقدام مجرمانه مربوط به قاچاق مواد مخدر شمرده شده است و مأموران مرزی صالحی که قانوناً مسؤل اقدامات تحقیقی - اجرایی شمرده می‌شوند، به عنوان مجریان روشن خرید زیر نظارت معرفی شده‌اند.

۳-۲- حمل و تحویل زیر نظارت در قانون مواد مخدر قزاقستان

ماده ۲۸ قانون راجع به مواد مخدر، روان‌گردان و مواد اولیه قزاقستان مصوب ۱۰ جولای ۱۹۹۸، در سه بخش به روش حمل و تحویل زیر نظارت اختصاص دارد. در بخش نخست این ماده آمده است: «مقام‌های دولتی مسؤل فعالیت‌های تحقیقی - اجرایی به منظور افشا و آشکارسازی خاستگاه و مجاری قاچاق مواد مخدر، روان‌گردان و اولیه، هم‌چنین، اشخاص درگیر در قاچاق، می‌توانند از روش حمل و تحویل زیر نظارت بهره‌گیری کنند که عبارت است از اجاره ورود (محموله قاچاق) به قلمرو جمهوری قزاقستان، خروج آن از این قلمرو، یا ترانزیت آن از این سرزمین زیر نظارت اجرایی این مقام‌ها در هر مورد مستقل که مورد توافق مقام‌های همتای خارجی بوده یا از رهگذر توافقات بین‌المللی تدارک دیده شده باشد».

ساختار بند نخست ماده ۲۸ قانون مواد مخدر قزاقستان، از نظر تعریف، هدف و سایر نکات، از چارچوبی مانند ماده ۲۹ قانون مواد مخدر قرقیزستان برخوردار است که از شرح دوباره آن خودداری می‌شود.

بند دوم ماده ۲۸ پیش‌بینی کرده است «حمل و تحویل زیر نظارت» می‌تواند در مورد حمل و نقل مواد مخدر، روان‌گردان و مواد اولیه‌ای که در مرزهای این جمهوری واقع شده، بکار گرفته شود». سرانجام در بند سوم ماده ۲۸ نیز این گونه پیش‌بینی شده است که: «روش حمل و تحویل زیر نظارت از رهگذر قوانین جمهوری قزاقستان و توافقات بین‌المللی این جمهوری پیش‌بینی خواهد شد».

۳-۳- حمل و تحویل زیر نظارت در قانون پیشگیری از جرایم سازمان یافته انتفاعی ترکیه

قانون پیشگیری از جرایم سازمان‌های مجرمانه انتفاعی ترکیه (مصوب ۳۰ جولای ۱۹۹۹) در پیوست سوم خود مقررات مفصل‌تری را به روش حمل و تحویل زیر نظارت اختصاص داده است. به موجب ماده (۲) این قانون «روش حمل و تحویل زیر نظارت عبارت است از اینکه محموله‌های مواد مخدر و روان‌گردان، که در جدول‌های I و II پیوست به کنوانسیون ۱۹۸۸ سازمان ملل در مبارزه با قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان به آنها اشاره شده است، و موادی که در اصلاحیه الحاقی به آن جدول افزوده شده‌اند، به منظور شناسایی مرتکبان، یافتن و گردآوری دلایل و مدارک، و مصادره و ضبط کالاها و وجوه قاچاق یا مشکوک به قاچاق، با اطلاع و زیر نظارت مقام‌های صالح قانونی، در قلمرو ترکیه حمل و نقل شده یا پس از ورود به این قلمرو در آنجا توزیع شود یا در ترکیه تهیه و تدارک شده و به خارج انتقال یابد، یا در ترانزیت از ترکیه، وجوه یا پول کثیف مربوط به آن مواد یا هر گونه قاچاق یا کالاهای مظنون به قاچاق یا کالاهای مظنون به قاچاقی که منبع آن پول کثیف بوده، حمل و نقل یابد».

تعریف روش حمل و تحویل زیر نظارت در این ماده دامنه گسترده‌تری از تعاریفی که پیش از این گفته شد، دارد، زیرا افزون بر ماهیت ورود یا خروج محموله‌های قاچاق، «توزیع محموله پس از ورود به قلمرو ترکیه» و همچنین «خروج و انتقال محموله از ترکیه پس از تهیه و تدارک در این قلمرو» را نیز

دربرمی گیرد. افزون بر این، تعریف یاد شده، وجوه یا پول کثیف به دست آمده از آن مواد یا هرگونه قاچاق یا کالاهای مشکوک به قاچاق را که منبع آن پول کثیف بوده و از قلمرو ترکیه ترانزیت و حمل و نقل شده است نیز دربرمی گیرد.

در بخش پایانی ماده نیز هدف روش حمل و تحویل زیر نظارت، شناسایی مرتکبان، یافتن و گردآوری دلایل و مدارک مربوط به قاچاق و جرایم مربوط، هم چنین، مصادره و ضبط کالاها و وجوه قاچاق یا مشکوک به قاچاق معرفی شده است. ماده (۱۰) قانون مورد بحث، شرایطی را برای اعمال روش حمل و تحویل زیر نظارت پیش‌بینی کرده است که عبارت از:

یک - وجود یک فعالیت بسیار خطرناک قاچاق سازمان یافته در حوزه روش حمل و تحویل زیر نظارت؛

دو - فقدان هر گونه وسیله‌ای برای شناسایی سازمان‌دهندگان اصلی، صاحبان تشکیلات، اعضای سازمان و کلیه دلایل و مدارک مربوط به آنان.

سه - امنیت نظارت بر کالاها یا وجوه قاچاق، تا رسیدن آنها به مقصد نهایی، بدون وقفه یا قطع نظارت؛

چهار - وجود دوره زمانی لازم برای حمل و تحویل زیر نظارت محموله؛

هم‌چنین، برای حمل و تحویل زیر نظارت کالاهایی که در ترکیه برای قاچاق تهیه می‌شوند و نیز برای وجوه قاچاق، به منظور خارج کردن یا حمل و نقل از ترانزیت ترکیه، شرایط زیر باید موجود باشد:

یک - حصول اطمینان دولت متقاضی برای تداوم پیوسته حمل و تحویل زیر نظارت و پیگرد مرتکبان و تحقیق از آنان.

دو - تعهد به استرداد اتباع ترکیه‌ای، مواد و وجوه همراه با وسایل نقلیه‌ای که حمل شده، از سوی دولتی که حمل و تحویل زیر نظارت در قلمرو آن پایان یافته و اتباع ترک در آنجا دستگیر شده‌اند.

در ادامه ماده ۱۰ در خصوص مسأله صلاحیت مربوط به روش حمل و تحویل زیر نظارت آمده است: «صلاحیت قضایی راجع به حمل و تحویل زیر نظارت به دادگاهی تعلق دارد که عملیات در حوزه آن پایان یافته است. عملیات حمل و تحویل زیر نظارت صلاحیت دادگاه‌های ترکیه را بی‌اعتبار نخواهد ساخت.»

سرانجام، ماده ۱۳ قانون موضوع بحث مقررات دیگری را در باب صلاحیت‌ها پیش‌بینی کرده است. به موجب این ماده: پرونده‌های مربوط به جرایم پولشویی، در چارچوب «قانون شماره ۳۰۵: محاکمه در حین ارتکاب جرم»، از سوی دادگاهی که پول کثیف در حوزه آن واقع شده است، پذیرفته و رسیدگی می‌شود. دادگاه‌های مجیستریت در آنکارا برای رسیدگی به تقاضاهای کشورهای خارجی درباره مصادره پول‌های کثیف مطابق ماده (۷) و حمل و تحویل زیر نظارت صلاحیت دارند. درخواست احکام مصادره به وسیله رئیس دادستانی کل مطابق مقررات دادگاه امنیت ملی آنکارا، رسیدگی خواهد شد، مشروط به توافقاتی که جمهوری ترکیه، یکی از طرف‌های آن باشد».

۳-۴- حمل و تحویل زیر نظارت در ایران

«حمل و تحویل زیر نظارت» به نسبت دیگر شیوه‌های مبارزه با مواد مخدر روشی شناخته شده در نظام حقوقی ایران به شمار نمی‌رود و هنوز جایگاه واقعی خود را در سیاست جنایی ایران نیافته است. از دیدگاه سیاست جنایی تقنینی، قوانین کیفری ایران حفظ و نگهداری و حمل مواد مخدر یا روان‌گردان را جز برای مصارف پزشکی، تحقیقاتی و صنعتی (با مجوز وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی) ممنوع ساخته‌اند (ماده ۴۱ قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر - ۱۳۷۶). از منظر سیاست جنایی قضایی و اجرایی نیز ضبط مواد مخدر و جلب و پیگرد متهمان و رسیدگی به اتهام‌های مرتکبان جرایم مواد مخدر یک تکلیف گریزناپذیر است.

بدین‌سان، بکارگیری روش حمل و تحویل زیر نظارت در ایران پیش از هر چیز در گروه اصلاح و بازنگری در قوانین کیفری ماهوی و شکلی ناظر بر مواد مخدر است. در این رهگذر، نخست در سطح سیاست جنایی تقنینی در کنار ساز و کار جرم‌انگاری بهره‌گیری از ساز و کار جرم‌زدایی یکی از راه‌های آزمودنی به نظر می‌رسد. این جرم‌زدایی را می‌توان در محدوده حمل و نگهداری محموله‌های قاچاق - که با بعد سازمان یافته پدیده مواد مخدر پیوند می‌خورد - تصور کرد.

در سطح سیاست جنایی قضایی یا اجرایی نیز با توجه به اعتبار قاعده قانونی بودن پیگرد که مقام تعقیب‌کننده را به پیگرد متهمان و مرتکبان مکلف می‌سازد، بازبینی

مقررات آیین دادرسی کیفری برای به رسمیت شناختن قاعده مناسب بودن پیگرد نیز یک ضرورت است تا بر پایه آن، نیروهای ویژه انتظامی بتوانند با مجوز مقام قضایی صاحب اختیار محموله‌های مواد مخدر را تا مقصد مورد نظر پیگیری و نظارت کنند.

وانگهی، از آنجا که حمل و تحویل زیر نظارت ممکن است به بیرون از مرزهای داخلی ایران تسری یابد، به ثمر نشستن تلاش‌های دست‌اندرکاران مبارزه با مواد مخدر و اجرای موفقیت‌بار این روش در گرو همکاری‌های بین‌المللی (منطقه‌ای و جهانی) خواهد بود. بدین‌سان، اندیشیدن راه کارهایی چون امضای توافق‌نامه‌های منطقه‌ای - برای نمونه، در چارچوب اکو - تأسیس پلیس منطقه‌ای و امضای تفاهم‌نامه‌های همکاری‌های پلیسی - برای نمونه، در چارچوب اکو پول - و ارتقای هماهنگی و همکاری‌ها به سطح جهانی - برای نمونه در چارچوب سازمان ملل متحد یا شورای اروپا - راه‌گشا به نظر می‌رسد.

بر این پایه، به دنبال برگزاری پنجمین نشست شورای برنامه‌ریزی اکو در ایران (تهران) و سرانجام، تصویب «برنامه اقدام اکو برای کنترل مواد مخدر» در عشق‌آباد - هر دو به سال ۱۹۵۵ - روش حمل و تحویل زیر نظارت به منزله یکی از مهم‌ترین تدبیرهای منطقه‌ای برای مبارزه با مواد مخدر به رسمیت شناخته شد و به کشورهای عضو اختیار داده شد تا بر پایه ماده ۱۱ کنوانسیون ۱۹۸۸ تدابیر لازمی را برای بکارگیری این روش بیندیشند.

افزون بر مواردی که درباره روش حمل و تحویل زیر نظارت در ایران گفته شد، آموزش همه دست‌اندرکاران مبارزه با مواد مخدر - بویژه، مأموران ویژه نظارت و مراقبت - نیز یکی دیگر از مؤلفه‌های اجرای موفقیت‌بار روش حمل و تحویل زیر نظارت در ایران است که البته هم چون دیگر سطوح هر سیاست‌گذاری به بودجه و امکانات لازم نیازمند است.

بدین ترتیب می‌توان گفت با تلاش‌هایی که چه در سطح داخلی و چه در سطح بین‌المللی برای مبارزه با مواد مخدر انجام شده، زمینه بکارگیری روش حمل و تحویل زیر نظارت در ایران بیش از پیش فراهم آمده است.

نتیجه:

شیوه‌های قاچاق مواد مخدر رفته رفته پیچیده‌تر و پیشرفته‌تر می‌شود. از این رو، پاسخ‌های قانونی و فراتر از آن، پاسخ‌های سیاست جنایی به پدیده مواد مخدر نیز باید همواره در حال پیشرفت و تحول باشد. روش «حمل و تحویل زیر نظارت مواد مخدر» نمونه برجسته‌ای از این پیشرفت‌هاست که پس از تجربه عملی پاره‌ای کشورها، در سطح بین‌المللی به رسمیت شناخته شد و به این ترتیب به نظام داخلی کشورهای گوناگونی در سطح جهان راه یافت.

روش حمل و تحویل زیر نظارت را یکی از تدابیر مؤثر سیاست جنایی ویژه در قبال مواد مخدر باید به شمار آورد که افزون بر ابزارهای تقنینی، به تدابیر اجرایی این روش و آموزش پیوسته به آنان از مهم‌ترین تدبیرها در این رهگذر انگاشته می‌شود. اوتقای همکاری‌های بین‌المللی - با تأکید بر همکاری‌های منطقه‌ای - نیز یکی دیگر از بایسته‌هایی است که موفقیت این روش را بیش‌تر تضمین می‌کند. بی‌گمان، به ثمر نشستن این خوش‌بینی در گرو عزم و اراده قاطع دست‌اندرکاران عدالت کیفری - و فراتر از آن - همه سیاست‌گذاران و سیاست‌مدارانی است که به مصون نگاه داشتن جوامع بشری از خطر خانمان‌سوز مواد مخدر، بیش از جایگاه و اقتدار خود بها می‌دهند.

کتاب‌شناسی

الف) فارسی:

- ۱- اردبیلی (محمدعلی)، حمل و تحویل تحت نظارت، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۸۳.
- ۲- غنجی (علی)، تحلیلی بر تحویل کنترل شده، فصلنامه دانش انتظامی، نشریه دانشگاه علوم انتظامی، ش ۲ و ۳، تابستان و پاییز ۱۳۷۹.
- ۳- کارگاه علمی و آموزشی بررسی تطبیق قوانین و ساز و کارهای ملی مبارزه با مواد مخدر، ستاد مبارزه با مواد مخدر، کمیته معاضدت قضایی، اداره کل حقوقی، امور قوانین و مجلس، اداره کل روابط بین‌المللی، ۱۶ تا ۱۸ اردیبهشت ۱۳۸۰، تهران.
- ۴- نگاهی به اسناد بین‌المللی کنترل مواد مخدر، اداره کل روابط بین‌الملل ستاد مبارزه با مواد مخدر، به بهانه اولین کارگاه سراسری علمی - کاربردی قضات دادگاه‌های انقلاب اسلامی کشور در امر مبارزه با مواد مخدر، اسفند ماه ۱۳۷، تهران.

ب) انگلیسی:

1. **Bringing Drug Criminals to Justice, The need for Global. Cooperation, U.N General Assembly. Special Session on the World Drug Problem. 8-10 June 1988.**
2. **Commentary on the United Nations Convention Against illicit Traffic in Narcotic Drugs and psychotropic Substances 1988, 20 December 1988.**
3. **Commission on Narcotic Drugs Acting as preparatory body for the special Session of the General Assembly Devoted to the fight Against the illicit producuion, Sale, Demand, Teraffic and Distribution of Narcotic Drugs and Psychotropic Substances and Related Scivities, Measures to Promote Judicial Cooperation, Second Session of Economic and Social Council, Vienna, 16-20 March 1988.**
4. **Cutting. P.D. the Technique of Controlled Delivery as Weapon in dealing with illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. Bulletin on Narcotics, 1983, Issue 4-002.**
5. **Current legal status of Drugs and Drug Use in Canada, A legal Analysis of Priority Issues, 2001.**
6. **Declaration of the International Conference on Drug Abuse and Illicit Trafficking and Comperhensive Multidisplinary outline of the future Activities in Drug Abuse Control, Division of Narcotic Drugs, UN, New York, 1988.**
7. **International Narcotics Control Strategy Report, 1996, Released by the Bureau for International Narcotics and low Enforcement, Affairs, U.S, Department of state. Washington DC, March 1997.**
8. **International Narcotics Control Strategy Report, 1996, Released by the Bureau for International Narcotics and low Enforcement, Affairs, U.S, Department of State, Washington, DC, March 1997.**

9. International Narcotics Control Strategy Report, 1996, Released by the Bureau for International Narcotics and Law Enforcement, Affairs, U.S. Department of State, Washington, DC, March 1998.
10. International Narcotics Control Strategy Report, 1996, Released by the Bureau for International Narcotics and Law Enforcement, Affairs, U.S. Department of State, Washington, DC, March 1998.
11. International Narcotics Control Strategy Report, 1996, Released by the Bureau for International Narcotics and Law Enforcement, Affairs, U.S. Department of State, Washington, DC, March 1998.
12. International Narcotics Control Strategy Report, 1996, Released by the Bureau for International Narcotics and Law Enforcement, Affairs, U.S. Department of State, Washington, DC, March 1999.
13. Law of the Republic of Tajikistan on Narcotic Drugs, psychotropic Substances and Precursors, December 10, 1999.
14. Law on Narcotic Drugs, Psychotropic Substances and Precursors of the Republic of Kazakhstan, Passed on 10 July 1998.
15. Law on Narcotic Drugs, Psychotropic Substances and Precursors of the Kyrgyz Republic, Passed on 24 April 1998.
16. Law on Prevention of Benefit-Oriented Criminal Organization, Appendix. 3. The relevant articles about Controlled delivery of the law numberd 4208, 1998. Turkey.
17. Report of the Twenty-second Meeting of Heads of National Drug Law Enforcement Agencies, Asia and the Pacific, Held at Kuala Lumpur from 26 to 30 October 1998.
18. Report of the Twenty-second Meeting of Heads of National Drug Law Enforcement Agencies, Bangkok, 7-9, December, 1999.
19. Report of the Twenty-second Meeting of Heads of National Drug Law Enforcement Agencies, Satigo, 22-26 November 1999.
20. Report of the Thirty - fourth Session of the Subcommittee, on illicit Drug Traffic and Related Matters in the Near and Middle East, Held at Lucknow, India, from 1 to 5 February 1999.
21. Report of the Thirty-fourth Session of the Subcommittee, on illicit Drug Traffic and Related Matters in the Near and Middle East, Held at Lucknow, Antalya, Turkey, from 26 to 30 June 2000.
22. Stamiler, R.T, Fahlman, R.C.Clement. G. W, Cooperation between Canada and other Countries and Territories to promote Countermeasures against illicit drug Traffing Bulletin on Narcotics, 1987.
23. United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, UN, New York, 1988.